

Europa judecătorilor. Realitate sau deziderat?

Europe of Judges. Reality or aspiration?

L'Europe des juges. Réalité ou aspiration?

Judecător **Octavia SPINEANU-MATEI***

Curtea de Justiție a Uniunii Europene
Președinte al Camerei a noua

Abstract

The Faculty of Law of the West University of Timișoara has initiated, in 2023, when Timișoara is the European Capital of Culture, a long-term project that it proposes to the Timișoara community, known for its multi-ethnic and multicultural character: the conference series Judges of Europe. Europe of judges, in which the West University of Timișoara will host as guest lectures current and former judges at the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights. They will discuss topics related to the cohesive power of law, through its international and regional dimension, in the context of an increased risk of fragmentation in Europe. The inaugural lecture of this conference series was delivered on November 11, 2023, by Mrs. Octavia Spineanu-Matei, Judge at the Court of Justice of the European Union, President of the Ninth Chamber, under the title Europe of Judges. Reality or aspiration?

Keywords: Judges of Europe. Europe of judges; European Court of Human Rights; Court of Justice of the European Union.

Rezumat

Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara a inițiat, în anul 2023, în care Timișoara este Capitală Europeană a Culturii, un proiect pe care îl propune pe termen lung comunității timișorene, cunoscută pentru caracterul său multiethnic și multicultural: seria de conferințe Judecătorii Europei. Europa judecătorilor, în care Universitatea de Vest din Timișoara va găzdui prelegeri care îi vor avea ca invitați pe actuali și foști judecători la Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Invitații vor discuta teme legate de puterea de coeziune a dreptului, prin dimensiunea sa internațională și regională, în contextul unui risc sporit de fragmentare a Europei. Prelegerea inaugurală a acestei serii de conferințe a fost susținută în 11 noiembrie 2023 de către doamna Octavia Spineanu-Matei, judecător la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Președinte al Camerei a noua, sub titlul Europa judecătorilor. Realitate sau deziderat?

Cuvinte-cheie: Judecătorii Europei, Europa judecătorilor; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Résumé

La Faculté de Droit de l'Université de l'Ouest de Timișoara vient de lancer, en 2023, alors que Timișoara est la Capitale européenne de la culture, un projet à long terme qu'elle propose à la communauté de Timișoara, connue pour son caractère multiethnique et multiculturel: le Série de conférences Les juges d'Europe. L'Europe des juges, au cours de laquelle l'Université de l'Ouest de Timișoara organisera des conférences auxquelles participeront des juges actuels et anciens de la Cour de justice de l'Union européenne et de la Cour européenne des droits de l'homme. Les invités

---

* Octavia.Spineanu-Matei@curia.europa.eu.

discuteront des sujets liés au pouvoir de cohésion du droit, à travers sa dimension internationale et régionale, dans le contexte d'un risque accru de fragmentation de l'Europe. La conférence inaugurale de ce cycle a été soutenue le 11 novembre 2023 par Mme Octavia Spineanu-Matei, juge à la Cour de justice de l'Union européenne, présidente de la neuvième chambre, sous le titre L'Europe des juges. Réalité ou aspiration?

Mots-clés: *Les juges d'Europe. L'Europe des juges; Cour européenne des droits de l'homme; Cour de justice de l'Union européenne.*

I. „*Europa judecătorilor*” este titlul unei cărți admirabile, scrise de Robert Lecourt și publicate pentru prima oară în anul 1976¹. Robert Lecourt a fost judecător al Curții de Justiție a Comunităților Europene începând cu anul 1962 și președintele acestei instanțe timp de nouă ani, din 1967 până la finele mandatului său, în 1976.

Profesorul Jacques Ziller remarca, într-un articol intitulat „Rolul judecătorilor în construcția Europei”², că un paradox al istoriei a făcut ca președintele Franței, Charles de Gaulle, a cărui ostilitate față de supranaționalism era notorie, să-l desemneze ca judecător la Curtea de Justiție pe Robert Lecourt, cel care avea să contribuie decisiv la crearea bazelor jurisprudenței referitoare la efectul direct al dreptului comunitar – cum se numea la acea vreme – și la supremația acestuia, prin hotărârile pronunțate în cauzele *van Gend en Loos* (5 februarie 1963, 26/62) și *Costa c. Enel* (15 iulie 1964, 6/64).

Astfel, prin hotărârea *van Gend en Loos*, Curtea a recunoscut pentru prima dată efectul direct al unei dispoziții din Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, art. 12, care interzicea statelor să introducă noi drepturi vamale sau noi taxe cu efect echivalent și să le majoreze pe cele existente. Această hotărâre a dat prilejul Curții să afirme vocația dreptului comunitar, sub rezerva caracterului clar, precis și necondiționat al normei, să confere drepturi care intră în mod direct în patrimoniul juridic al particularilor. Potrivit hotărârii Curții, aceste drepturi iau naștere nu numai atunci când sunt acordate explicit prin tratat, ci și ca urmare a unor obligații pe care tratatul le impune într-un mod bine definit atât particularilor, cât și statelor membre și instituțiilor comunitare.

Hotărârea pronunțată în cauza *Costa c. ENEL* este celebră prin aceea că a consacrat pe cale jurisprudențială ceea ce astăzi numim supremația – sau primatul, prevalența ori prioritatea de aplicare a – dreptului Uniunii Europene³. Acest principiu, care nu a fost formal enunțat în niciunul dintre tratatele originare, a fost dedus de Curte, pe baza unei interpretări teleologice în hotărârea sa din 15 iulie 1964. În motivarea acestei hotărâri, Curtea a arătat că supremației „dreptului născut din tratat”⁴ nu i s-ar putea opune [...] în considerarea naturii sale specifice originale [...] un text intern, indiferent de natura acestuia”. Spre deosebire de tratatele internaționale obișnuite, spune Curtea, Tratatul CEE a instituit o ordine juridică proprie, integrată în sistemul juridic al statelor membre în momentul intrării sale în vigoare și care este obligatorie pentru instanțele acestora. Forța executivă a dreptului comunitar nu poate varia de la un stat la altul, în funcție de legile interne ulterioare și nici nu poate da naștere unei discriminări interzise prin art. 7 din Tratatul de instituire a CEE.

Revenind la cartea care a inspirat titlul acestei conferințe, așa cum spune autorul chiar în dedicația adresată nepoților săi, ea reprezintă o mărturie a primilor pași ai unei *Europe judiciare*, care nu s-a realizat dintr-o dată și nici peste tot cu aceeași viteză.

Analizând selectiv o jurisprudență întinsă pe parcursul a mai bine de 20 de ani, în care s-au pronunțat 1384 de hotărâri, autorul demonstrează rolul crucial pe care l-au avut judecătorii la crearea acestei noi Europe. Ne referim desigur la noua Europă nu în sensul de continent, ci de uniune a câtorva state situate

¹ R. Lecourt, *L'Europe des Juges*, Bruxelles, Etablissement Emile Bruylant, 1976.

² J. Ziller, *Federalismi.it*, Rivista di diritto pubblico italiano, comparato, europeo, nr. 16/ 2018, p. 4.

³ Pentru opțiunea terminologică, a se vedea O. Spineanu-Matei, *Principiul supremației dreptului Uniunii Europene*, în V. Stoica (coord.), *CJUE și CCR – identități în dialog*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 395.

⁴ Cu referire la Tratatul de instituire a CEE (Tratatul de la Roma), semnat la Roma la 25 martie 1957, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958.

în acest spațiu geografic care au dorit ca, renunțând la o parte din suveranitate, să-și unească într-o anumită măsură forțele și destinele.

Prin instituirea Comunității Europene se puseseră, așadar, bazele unei lumi noi, unei comunități de state în care libertatea urma să fie regula: libertatea persoanelor de a circula liber, de a se stabili, de a lucra și de a face schimb de produse. Pentru a putea funcționa, o astfel de lume avea nevoie de un drept propriu, original, care să treacă frontierele, să se impună tuturor statelor membre, și să transcendă legile proprii fiecăruia dintre ele. Or, pentru asigurarea unei atare aplicări a acestui drept nou, era nevoie de judecători cărora să li se confere această putere și care să și-o exercite cu competență, curaj și, mai ales, în deplină independență⁵.

Cine au fost acești judecători ai Europei? Au fost, pe de o parte, judecătorii nou-creați Curții de Justiție, care și-a început activitatea la Luxemburg în anul 1952, iar, pe de altă parte, judecătorii naționali ai statelor membre, fiecare judecător național devenind, în același timp, judecător comunitar.

Am să fac acum un arc peste timp, pentru a încerca să arăt că Uniunea Europeană, ale cărei fundamente s-au pus cu mai bine de 70 de ani în urmă, continuă să fie, sper, una a judecătorilor și că, pentru a dăinui, ea trebuie să rămână astfel.

Cu o Uniune având în prezent 27 de state membre, totalizând circa 448,4 milioane de cetățeni⁶, cu modificări succesive ale Tratatelor – ultima reformă instituțională majoră și lărgire a competențelor având loc prin Tratatul de la Lisabona, care a conferit totodată Cartei drepturilor fundamentale aceeași valoare cu a tratatelor –, cu o multitudine de acte normative noi și de modificări legislative, provocările în interpretarea și aplicarea dreptului Uniunii nu sunt astăzi, în niciun caz, mai puține sau mai lipsite de dificultate decât cele de la începuturi.

În prezent, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, ca instituție, este alcătuită din două jurisdicții distincte: Curtea de Justiție și Tribunalul.

Ca jurisdicție de prim grad, Tribunalul soluționează:

- acțiunile în anulare introduse de persoane fizice sau juridice împotriva actelor instituțiilor, organelor, oficiilor sau agențiilor Uniunii Europene (respectiv ale căror destinatare sunt sau care le privesc în mod direct și individual, precum și împotriva actelor normative care îi privesc direct și care nu presupun măsuri de executare) sau împotriva abținerii de a acționa a acestor instituții, organe, oficii sau agenții;

- acțiunile introduse de statele membre împotriva Comisiei sau împotriva Consiliului [cu privire la actele adoptate în domeniul ajutoarelor de stat, la măsurile de protecție comercială („dumping”) și la actele prin care Consiliul exercită competențe de executare];

- acțiunile prin care se urmărește obținerea unor despăgubiri pentru prejudiciile cauzate de instituțiile, de organele, de oficiile ori de agențiile Uniunii Europene sau de agenții acestora;

- acțiunile care se întemeiază pe contracte încheiate de Uniunea Europeană în care se prevede în mod expres competența Tribunalului;

- acțiunile în domeniul proprietății intelectuale îndreptate împotriva Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală (EUIPO) și împotriva Oficiului Comunitar pentru Soiuri de Plante (OCSP);

- litigiile între instituțiile Uniunii Europene și personalul acestora privind raporturile de muncă, precum și sistemul de asigurări sociale.

Deciziile Tribunalului pot fi atacate în termen de două luni cu recurs, limitat la chestiuni de drept, la Curtea de Justiție.

Curtea de Justiție, ca instanță de control judiciar, judecă, așadar, recursurile declarate împotriva hotărârilor date de Tribunal, iar în primă și ultimă instanță soluționează:

- cererile de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresate de instanțele statelor membre;

- acțiunile introduse fie de Comisie, fie de către un stat membru în constatarea neîndeplinirii obligațiilor ce revin statelor membre în temeiul dreptului Uniunii;

---

⁵ R. Lecourt, *op. cit.*, pp. 7-8.

⁶ Eurostat – https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_GIND__custom_7127262/default/table.

- acțiunile în anulare introduse de un stat membru împotriva Parlamentului European și/sau împotriva Consiliului (cu excepția actelor acestuia din urmă în materie de ajutoare de stat, dumping sau competențe de executare) sau pe cele introduse de o instituție a Uniunii împotriva unei alte instituții;
- acțiunile în constatarea abținerii de a acționa. Această competență este împărțită între Curtea de Justiție și Tribunal conform aceluiași criterii precum acțiunea în anulare.

Fiecare tip de contencios din cele anterior menționate ridică probleme de drept interesante, dar timpul alocat nu mi-ar permite să ilustrez această afirmație cu exemple care să le cuprindă pe toate.

Mă voi limita, așadar, la câteva hotărâri care pun în evidență varietatea și dificultatea sau caracterul delicat al cauzelor soluționate în ultima perioadă de către Curtea de Justiție și, mai ales, rolul de instanță constituțională jucat de aceasta, cu toate că încercarea adoptării unei Constituții la nivelul Uniunii nu a fost încununată de succes.

În exercitarea atribuțiilor sale de interpretare a dreptului Uniunii și de a apreciere a validității normelor de drept derivat, Curtea a fost chemată în mai multe rânduri să răspundă unor întrebări care reclamau punerea în balanță a necesității de a proteja *drepturi fundamentale* și limitările inevitabile ale exercițiului acestor drepturi.

1. *Religia* a constituit și continuă să constituie un subiect delicat în multe societăți, dacă nu chiar sursă de conflicte sau de războaie. Libertatea persoanei de a-și alege, de a-și schimba și de a-și manifesta religia este consacrată în art. 10 al Cartei drepturilor fundamentale, articol care garantează deopotrivă libertatea de gândire și de conștiință.

Libertatea religioasă s-a aflat în centrul dezbaterilor în *cauzele WABE și MH Müller Handel (15 iulie 2021, C-804/18 și C-341/19)*, având la bază mai multe litigii purtate în Germania cu privire la sancționarea disciplinară a unor angajate pentru purtarea la locul de muncă a vălului islamic. Instanțele germane s-au adresat Curții solicitând interpretarea Directivei 2000/78⁷, pentru a stabili, în esență, dacă o normă internă a unei întreprinderi care interzice lucrătorilor purtarea oricărui semn vizibil care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase la locul de muncă constituie o discriminare, directă sau indirectă, pe motive de apartenență religioasă sau convingeri.

Curtea a reținut incidența art. 10 din Cartă și a stabilit că, în măsura în care interzicerea unor atare semne și vestimentații este de aplicabilitate generală și nediferențiată – în aplicarea normelor în discuție se dispusese înlăturarea din portul angajaților și a semnelor crucii –, aceasta nu constituie o discriminare directă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri. Cu toate acestea, în măsura în care o astfel de normă afectează, statistic vorbind, aproape în mod exclusiv lucrătoarele care poartă văl din cauza credinței lor musulmane, norma în discuție este susceptibilă de a constitui o diferență de tratament bazată indirect pe motive de apartenență religioasă. Totuși, o astfel de discriminare indirectă poate fi justificată de voința angajatorului de a respecta o politică de neutralitate filozofică și religioasă față de clienții sau utilizatorii săi, sub rezerva anumitor condiții.

În primul rând, această politică trebuie să răspundă unei nevoi reale a acestui angajator, a cărei probă revine în sarcina acestuia, luând în considerare printre altele așteptările legitime ale clienților sau utilizatorilor, precum și consecințele defavorabile pe care le-ar suferi angajatorul în absența unei astfel de politici, ținând seama de natura activităților sale sau de contextul în care se înscriu acestea.

În al doilea rând, această diferență de tratament trebuie să fie în măsură să asigure buna aplicare a acestei politici de neutralitate, ceea ce presupune ca ea să fie urmărită în mod coerent și sistematic.

În al treilea rând, această interdicție trebuie limitată la strictul necesar în raport cu amploarea și cu gravitatea reale ale consecințelor defavorabile pe care angajatorul intenționează să le evite printr-o asemenea interdicție.

Tot o chestiune de convingere religioasă a privit și litigiul care a generat întrebarea preliminară din cauza *Centraal Israëlitisch Consistorie van België și alții (17 decembrie 2020, C-336/19)*. Sesizarea a

---

⁷ Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO 2000, L 303, p. 16).

provenit de la Curtea Constituțională din Belgia, ca urmare a adoptării de către Regiunea Flamandă a unui decret prin care se interzicea sacrificarea animalelor fără asomare și se prevedea pentru sacrificările religioase utilizarea unei asomări reversibile care nu putea conduce la moartea animalului⁸.

Această cauză reclama punerea în balanță a două valori deopotrivă protejate de dreptul Uniunii: libertatea de religie, garantată la art. 10 din Cartă, și bunăstarea animalelor, enunțată la art. 13 TFUE cu titlul de cerință de care statele membre și Uniunea trebuie să țină seama la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor Uniunii.

În acest context, Curtea de Justiție a amintit că sacrificarea religioasă ține de libertatea de manifestare a religiei, motiv pentru care impunerea unei asomări reversibile, contrare preceptelor religioase ale credincioșilor evrei și musulmani, constituie o limitare a exercitării dreptului la libertatea acestor credincioși de a-și manifesta religia. Această limitare este însă prevăzută de lege și respectă conținutul esențial al art. 10 din Cartă, în măsura în care sacrificarea religioasă a animalelor nu este interzisă ca atare. Mai mult decât atât, ingerința în exercițiul unui drept fundamental răspunde unui obiectiv de interes general, recunoscut de Uniune, și anume bunăstarea animalelor. Curtea a mai constatat că legiuitorul flamand s-a înscris într-un context social și normativ în evoluție, care se caracterizează printr-o sensibilizare în creștere față de această problematică și, prin urmare, regulamentul

nr. 1099/2009 citit în lumina art. 13 TFUE și a art. 10 alin. (1) din Cartă nu se opune reglementării naționale în discuție.

2. Chestiunile legate de *căsătorie* și de *familie* au fost și sunt, de asemenea, extrem de sensibile și de actuale.

Voi evoca în acest context *cauza Coman (5 iunie 2018, C-673/16)*, în care Curtea s-a pronunțat ca urmare a unei sesizări primite din partea Curții Constituționale a României, singura de până acum având această proveniență. La originea sesizării s-a aflat o situație în care un cetățean român, care este și cetățean al Uniunii, a făcut uz de libertatea sa de circulație, deplasându-se și locuind efectiv într-un alt stat membru. Acolo și-a întemeiat o viață de familie cu un resortisant al unui stat terț, de același sex, de care a devenit legat printr-o căsătorie legal încheiată în statul membru gazdă.

Întrebarea adresată de Curtea Constituțională avea ca punct de plecare, pe de o parte, faptul că în România căsătoria persoanelor de același sex nu este prevăzută de lege și, pe de altă parte, refuzul autorităților de a recunoaște soțului cetățeanului român dreptul de a locui în mod legal în România pe o perioadă mai mare de trei luni, în calitatea sa de membru al familiei acestui cetățean.

Curtea de Justiție a arătat că starea civilă a persoanelor, și prin urmare căsătoria, este o materie care intră în competența statelor membre, iar dreptul Uniunii nu aduce atingere acestei competențe. Statele membre sunt libere să prevadă sau să nu prevadă căsătoria pentru persoane de același sex. Cu toate acestea, domnul Coman, în calitate de cetățean român, beneficiază în temeiul art. 20 alin. (1) TFUE, de statutul de cetățean al Uniunii, care, potrivit unei jurisprudențe constante, are vocația de a fi statutul fundamental al resortisanților statelor membre. Resortisanții care și-au exercitat libertatea de circulație și de ședere într-un alt stat membru decât cel de origine se pot prevala de drepturile aferente acestei calități, în special de cele prevăzute la art. 21 alin. (1) TFUE. Or, drepturile recunoscute acestora includ și pe acela de a duce o viață de familie normală, atât în statul membru gazdă, cât și în statul membru a cărui cetățenie o dețin, beneficiind de prezența membrilor familiei alături de ei. Astfel, Curtea a interpretat articolul menționat în sensul că se opune ca autoritățile competente ale statului membru a cărui cetățenie o deține cetățeanul Uniunii să refuze acordarea unui drept de ședere pe teritoriul acestui stat

---

⁸ Potrivit legiuitorului flamand, întrucât procedul de asomare reversibilă nu cauzează moartea animalului, acesta ar fi conform cu cerințele religioase în materie de sacrificare. În schimb, reclamantii din litigiul principal considerau că respectivul decret priva credincioșii evrei și musulmani de posibilitatea de a practica religia, nepermițându-le să își procure carnea provenită de la animale sacrificate în conformitate cu preceptele lor religioase, în măsura în care aceste precepte s-ar opune tehnicii asomării reversibile. Prin urmare, aceștia solicitau instanței de trimitere anularea respectivului decret pentru motivul că ar aduce atingere libertății de religie garantată de art. 10 din Cartă, dar și de Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii (JO 2009, L 303, p. 1).

resortisantului statului terț, pentru motivul că dreptul statului membru nu prevede căsătoria între persoane de același sex.

Curtea a accentuat faptul că obligația unui stat membru de a recunoaște o căsătorie între persoane de același sex – încheiată într-un alt stat membru, conform dreptului acelui stat – operează *exclusiv* în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț și nu aduce astfel atingere instituției căsătoriei în acest stat, deoarece nu presupune prevederea în dreptul național a căsătoriei între persoane de același sex. Ca atare, nu aduce atingere nici *identității naționale*, pe care Uniunea se obligă să o respecte, conform art. 4 alin. (2) TUE și nici nu amenință ordinea publică.

La rândul său, *cauza Stolichna obshtina, rayon Pancharevo (14 decembrie 2021, C-490/20)* privea o întrebare preliminară adresată de Tribunalul Administrativ din Sofia în contextul unui litigiu în legătură cu refuzul autorităților bulgare de a înregistra nașterea unui resortisant bulgar care a avut loc în Spania și care a fost atestată printr-un act de naștere eliberat de autoritățile spaniole, în care erau indicate în calitate de părinți, două mame, dintre care una era o resortisantă bulgară.

Ca și în cauza Coman, Curtea și-a fundamentat raționamentul pe necesitatea de a asigura unui cetățean al Uniunii exercițiul util al dreptului de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, recunoscut de art. 21 TFUE. Reamintind dreptul resortisanților statelor membre la o viață de familie normală, Curtea a decis că autoritățile bulgare, asemenea autorităților oricărui alt stat membru, sunt obligate să recunoască legătura de filiație față de cele două mame, pentru a permite copilului, cetățean bulgar, să exercite fără obstacol, împreună cu fiecare dintre cei doi părinți ai săi, dreptul său de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, garantat la art. 21 alin. (1) TFUE.

O astfel de obligație în sarcina autorităților publice nu aduce atingere identității naționale în sensul art. 4 alin. (2) TUE și nici nu amenință ordinea publică a acestui stat membru, deoarece nu implică prevederea, în dreptul național, a calității de părinte a unor persoane de același sex sau recunoașterea, în alte scopuri decât exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii, a legăturii de filiație dintre respectivul copil și persoanele menționate ca fiind părinții acestuia.

3. Tot legat de chestiunea *identității naționale*, Curtea a recunoscut că relevă de această noțiune protecția *limbii sau a limbilor oficiale* ale statelor membre. Cu toate acestea, o reglementare care impunea oricărei întreprinderi al cărei sediu se afla în regiunea de limbă neerlandeză a Regatului Belgiei să redacteze, sub sancțiunea nulității, în această limbă toate documentele referitoare la raportul de muncă în cazul angajării unui lucrător într-un post cu caracter internațional a fost considerată ca depășind ceea ce este strict necesar pentru atingerea obiectivelor de promovare și stimulare a folosirii limbii neerlandeze (*Hotărârea din 16 aprilie 2013, Las, C-202/11*).

În schimb, refuzul autorităților austriece de recunoaștere a elementelor nobile ale unui *nume* dobândit în mod legal, prin adopție, de un cetățean austriac într-un stat membru, motivat de forma republicană de guvernământ, ca parte a identității constituționale a Austriei, constituie o restricție a libertăților de circulație și de ședere recunoscute oricărui cetățean european de art. 21 TFUE care răspunde exigenței proporționalității în raport cu obiectivul constituțional urmărit (*Hotărârea din 22 decembrie 2010, Sayn-Wittgenstein, C-208/09*).

4. Progresul științei aduce cu sine noi provocări, inclusiv de natură juridică, și întrebări preliminare cu un grad înalt de tehnicitate.

Astfel, metodele de modificare genetică au preocupat Curtea în *cauza Confédération paysanne și alții (Mutageneză aleatorie in vitro) (hotărârea din 7 februarie 2023, C-688/21)*, în care întrebarea a provenit de la Consiliul de Stat din Franța și a vizat mutageneza aleatorie *in vitro*, în contextul Directivei 2001/18⁹, care definește o metodologie comună pentru evaluarea riscurilor pentru mediu asociate diseminării de organisme modificate genetic. Aceasta exclude din sfera sa de aplicare organismele obținute prin tehnici de modificare genetică, utilizate în mod convențional într-un număr de aplicații și a căror siguranță a fost dovedită cu mult timp în urmă, cum ar fi mutageneza. Dacă mutageneza *in vivo* poate fi asimilată unei astfel de tehnici de modificare genetică, Consiliul de Stat se întreba care este soarta mutagenezei *in vitro*.

---

⁹ Directiva 2001/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 martie 2001 privind diseminarea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic și de abrogare a Directivei 90/220/CEE a Consiliului (JO 2001, L 106, p. 1).

Curtea a considerat că organismele obținute prin aplicarea unei tehnici/metode de mutagenză care se întemeiază pe aceleași modalități de modificare a materialului genetic al organismului în cauză ca o tehnică/metodă de mutagenză utilizată în mod convențional într-un număr de aplicații și a cărei siguranță a fost dovedită cu mult timp în urmă, dar care diferă de această a doua tehnică/metodă de mutagenză prin *alte caracteristici*, sunt în principiu excluse de la derogarea prevăzută în Directiva 2001/18, cu condiția să se demonstreze că aceste alte caracteristici pot determina modificări ale materialului genetic al acestui organism *diferite*, prin natura lor sau prin ritmul în care se produc, de cele care rezultă din aplicarea celei de a doua tehnici/metode de mutagenză menționate.

5. Protecția de care trebuie să se bucure *datele personale* și interdependența dintre activitatea de colectare și tratare a acestor date și normele de dreptul concurenței au făcut *obiectul cauzei Meta Platforms și alții (Condiții generale de utilizare a unei rețele sociale) (hotărârea din 4 iulie 2023, C-252/21)*.

Meta Platforms Ireland gestionează oferta rețelei sociale online Facebook în Uniune. Prin înregistrarea pe Facebook, utilizatorii acceptă politicile de utilizare a datelor și a modulelor cookie implementate de această societate. Astfel, Meta Platforms Ireland colectează date referitoare la activitățile utilizatorilor, în cadrul și în afara rețelei sociale, și asociază aceste date conturilor Facebook ale utilizatorilor respectivi. Aceste din urmă date, denumite și „off Facebook”, privesc consultarea unor pagini de internet și a unor aplicații terțe precum și utilizarea celorlalte servicii online care aparțin grupului Meta (printre care Instagram și WhatsApp). Astfel colectate, ele permit în special personalizarea mesajelor publicitare destinate utilizatorilor Facebook.

Oficiul Federal al Concurenței din Germania a decis că utilizarea și prelucrarea datelor off Facebook ale utilizatorilor privați fără consimțământul lor, nefiind conformă cu Regulamentul general privind protecția datelor (RGPD)¹⁰, constituia o exploatare abuzivă a poziției dominante a Meta Platforms Ireland pe piața germană a rețelelor sociale online.

Sesizat cu o acțiune împotriva acestei decizii, Tribunalul Regional Superior din Düsseldorf a adresat Curții mai multe întrebări preliminare. Două din ele au privit posibilitatea unei autorități de concurență a unui stat membru de a constata, în cadrul analizei unui abuz de poziție dominantă, în temeiul art. 102 TFUE, că întreprinderea în cauză nu respectă condițiile generale din RGPD cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal, în special când aceste condiții sunt supuse unei proceduri de examinare și de către autoritatea de supraveghere principală competentă în baza art. 56 alin. (1) din Regulament.

Curtea a subliniat importanța cooperării loiale dintre autoritățile de supraveghere instituite în temeiul RGPD și autoritățile de concurență și a statuat că o autoritate de concurență a unui stat membru poate constata o încălcare a RGPD, atunci când constatarea respectivă este necesară pentru a stabili existența unui abuz de poziție dominantă.

Împrejurarea că operatorul unei rețele sociale online ocupă o poziție dominantă pe piața rețelelor sociale nu se opune posibilității ca utilizatorii acesteia să își dea în mod valabil consimțământul, în sensul RGPD, pentru prelucrarea datelor lor cu caracter personal, efectuată de acest operator. Cu toate acestea, având în vedere că o astfel de poziție poate afecta libertatea de alegere a acestor utilizatori și poate crea un dezechilibru vădit între aceștia și operator, ea constituie un element important pentru a stabili dacă, într-adevăr, consimțământul a fost dat în mod valabil și în special în mod liber.

Cum datele colectate de Meta Platforms Ireland pot să privească date sensibile privind originea rasială sau etnică, opiniile politice, convingerile religioase sau orientarea sexuală, a căror prelucrare este în principiu interzisă, Curtea a constatat că simplul fapt că un utilizator consultă site-uri internet sau aplicații care pot divulga asemenea informații nu înseamnă nicidecum că acesta face publice în mod manifest datele sale, în sensul RGPD.

6. Mă voi referi acum la cele două hotărâri ale Plenului Curții, pronunțate *la 16 februarie 2022, Ungaria/Parlamentul și Consiliul (C-156/21) și respectiv Polonia/Parlamentul și Consiliul (C-157/21)*.

---

¹⁰ Regulamentul (UE) 2016/679 din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) (JO 2016, L 119, p. 1).

Curtea a fost sesizată cu două acțiuni introduse de Ungaria și de Polonia pentru anularea Regulamentului 2020/2092¹¹, prin care s-a instituit așa-numitul „mecanism de condiționalitate” orizontală. Acest mecanism supune beneficiul finanțărilor din bugetul Uniunii condiției de respectare de către un stat membru a principiilor *statului de drept*.

Cele două state reclamante au susținut că nu există în Tratatul Uniunii Europene (TUE și TFUE) un temei juridic adecvat pentru adoptarea actului atacat și că, procedând astfel, legiuitorul Uniunii a eludat procedura de constatare a existenței unui risc clar de încălcare a valorilor pe care se fundamentează Uniunea sau a unei încălcări grave și persistente a acestor valori, prevăzută la art. 7 TUE¹².

Prin hotărârea pronunțată, Curtea a amintit că respectarea de către statele membre a valorilor comune pe care se întemeiază Uniunea, care au fost identificate și sunt împărtășite de acestea și care definesc identitatea însăși a Uniunii, ca ordine juridică comună acestor state, printre care statul de drept și solidaritatea, justifică încrederea reciprocă între aceste state. Întrucât această respectare constituie astfel o condiție pentru exercitarea tuturor drepturilor care decurg din aplicarea tratatelor unui stat membru, Uniunea trebuie să fie în măsură, în limitele atribuțiilor sale, să apere aceste valori.

Respectarea acestor valori nu poate fi redusă la o obligație impusă unui stat în vederea aderării la Uniune și pe care acesta ar putea să o încalce după aderarea sa. Buna gestiune financiară a bugetului Uniunii și interesele financiare ale acesteia pot fi grav compromise prin încălcări ale principiilor statului de drept săvârșite într-un stat membru.

Prin cele două hotărâri pronunțate în aceeași zi, Curtea a constatat că procedura instituită prin regulament nu o eludează pe cea a art. 7 TUE, cele două urmărind scopuri distincte și respectă limitele competențelor atribuite Uniunii.

7. Rămânând în sfera protecției *intereselor financiare ale Uniunii*, voi evoca recenta *hotărâre pronunțată la 24 iulie 2023, în cauza Lin (C-107/23 PPU)*, care a avut la bază o trimitere preliminară din partea unei instanțe din România, și anume Curtea de Apel Brașov.

Această cauză a pus în discuție chestiuni precum principiul supremației dreptului Uniunii, principiul legalității infracțiunilor și pedepselor și principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile, standardele naționale de protecție a unor drepturi fundamentale și protecția intereselor financiare ale Uniunii, pe fondul unui risc sistemic de impunitate a unor infracțiuni de fraudă gravă.

Curtea a constatat, într-o primă etapă, că o situație juridică în care legislația unui stat membru care reglementează întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale a fost invalidată și, prin urmare, lipsită de efect de către Curtea Constituțională, fără ca legiuitorul să fi remediat această situație timp de aproape 4 ani, este incompatibilă cu obligația pedepsirii prin sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive cazurile de fraudă gravă care aduc atingere intereselor financiare ale UE, obligație care derivă din art. 325 alin. (1) TFUE și art. 2 alin. (1) din Convenția PIF¹³. De asemenea, a reamintit obligația de principiu a instanțelor naționale de a lăsa neaplicate dispoziții interne care împiedică aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive pentru a combate infracțiuni de fraudă gravă care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii. În speță era vorba de Deciziile nr. 297/2018¹⁴ și 358/2022¹⁵ ale Curții Constituționale și de Decizia nr. 67/2022 a ÎCCJ¹⁶.

---

¹¹ Regulamentul (UE, Euratom) 2020/2092 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2020 privind un regim general de condiționalitate pentru protecția bugetului Uniunii (JO 2020, L 4331, p. 1).

¹² Propunerea motivată a unei treimi din statele membre, a Parlamentului European sau a Comisiei și cu aprobarea Parlamentului European, Consiliul hotărând cu majoritate de 4/5 poate constata existența unui risc clar de încălcare gravă a valorilor Uniunii (art. 2 TUE: demnitate umană, libertate, democrație, egalitate, stat de drept, respectarea drepturilor omului, inclusiv minorității) (recomandări). Consiliul European hotărând în unanimitate la propunerea unei treimi din statele membre sau a Comisiei Europene și cu aprobarea Parlamentului European, poate să constate existența unei încălcări grave și persistente a valorilor art. 2 TUE (suspendarea anumitor drepturi care revin statului membru).

¹³ Convenție elaborată în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene (JO C 316, 27.11.1995, pp. 49-57).

¹⁴ Decizia CCR nr. 297 din 26 aprilie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 518 din 25.06.2018.

¹⁵ Decizia CCR nr. 358 din 26 mai 2022, publicată în Monitorul Oficial nr. 565 din 09.06.2022.

¹⁶ Decizia ÎCCJ nr. 67/2022, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1141 din 28 noiembrie 2022.

Totuși, instanțele naționale nu sunt scutite de a verifica dacă obligația de a lăsa neaplicate asemenea decizii nu contravine, într-o situație ca cea din litigiul principal, protecției drepturilor fundamentale.

În ordinea juridică a Uniunii, principiul legalității infracțiunilor și pedepselor și principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile sunt consacrate la art. 49 alin. (1) din Cartă. În schimb, normele care reglementează prescripția în materie penală nu intră în domeniul de aplicare al acestui articol (așa cum se constatare deja în cauza *Taricco și alții*, C-105/14). Prin urmare, potrivit Curții, o astfel de obligație nu a fost considerată de natură a aduce atingere principiului previzibilității, preciziei și neretroactivității infracțiunilor și pedepselor și nici principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile, astfel cum sunt garantate la art. 49 alin. (1) din Cartă.

Într-o a doua etapă, Curtea a reamintit jurisprudența bine stabilită conform căreia, în situații care nu sunt în întregime reglementate de dreptul Uniunii, instanțele naționale sunt libere să aplice standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale, cu condiția ca această aplicare să nu compromită nivelul de protecție prevăzut de Cartă, astfel cum a fost interpretat de Curte, și nici supremația, unitatea și efectivitatea dreptului Uniunii. Un astfel de standard național rezulta din împrejurarea că, în dreptul român, normele privind întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale sunt norme de drept material suspuse principiului legalității infracțiunilor și pedepselor și principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile.

Potrivit hotărârii Curții, CCR a aplicat un standard național de protecție a drepturilor fundamentale care vine în completarea protecției împotriva arbitrariului în materie penală, astfel cum este asigurată de dreptul Uniunii, în temeiul principiului securității juridice, atunci când a constatat, pe de o parte, că legiuitorul român a încălcat principiul constituțional al previzibilității și preciziei legii penale, prin faptul că a permis ca actele de procedură să întrerupă termenul de prescripție a răspunderii penale chiar dacă aceste acte nu erau comunicate suspectului sau inculpatului și, pe de altă parte, că lipsa unei intervenții a legiuitorului român pentru a înlocui dispoziția din Codul penal declarată neconstituțională a dat naștere unei noi situații lipsite de claritate și de previzibilitate. Prin urmare, spune Curtea, instanțele naționale nu sunt obligate să lase neaplicată o astfel de jurisprudență, în măsura în care aceasta se întemeiază pe principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, astfel cum este protejat în dreptul național, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, inclusiv a regimului de prescripție referitor la infracțiuni.

În schimb, dacă standardul de protecție întemeiat pe previzibilitatea legii penale se limitează la neutralizarea efectului de întrerupere a prescripției al actelor de procedură efectuate în perioada 2018-2022, standardul național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), concretizat în Decizia ÎCCJ, ar permite, cel puțin în anumite cazuri, neutralizarea efectului de întrerupere al unor acte de procedură intervenite chiar și înainte de 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, dar după intrarea în vigoare a Codului penal la 1 februarie 2014, respectiv pentru o perioadă mai mare de patru ani. Or, aplicarea de către o instanță națională a unui astfel de standard de protecție a fost considerată ca fiind de natură să compromită supremația, unitatea și efectivitatea dreptului Uniunii.

8. Întrucât prelegerea mea a fost integrată unei conferințe dedicate *proprietății intelectuale*, nu pot omite să mă refer la bogata cauzistică a celor două jurisdicții europene în acest domeniu.

Tribunalul soluționează căile de atac îndreptate împotriva hotărârilor adoptate în materie de mărci, desene și modele la nivelul Oficiului UE pentru Proprietate Intelectuală de la Alicante și în materie de soiuri de plante de către oficiul de resort din Angers, aceste din urmă cauze fiind foarte reduse ca număr.

Curtea de Justiție judecă recursurile împotriva hotărârilor Tribunalului, dar numărul recursurilor soluționate pe fond a scăzut drastic după introducerea mecanismului de filtrare. Astfel, de la 1 mai 2019 și până în prezent doar șase recursuri au fost declarate admisibile, ca ridicând probleme care privesc o chestiune importantă pentru unitatea, consecvența sau dezvoltarea dreptului Uniunii, conform art. 58^a din Statutul Curții de Justiție.

În schimb, Curtea tratează întrebările preliminare trimise de instanțele naționale în cauze referitoare la toate drepturile de proprietate intelectuală, precum și la eventualul lor conflict cu alte drepturi.

Ilustrativă pentru dimensiunea constituțională a controlului efectuat de Curte și în acest domeniu este *hotărârea din 29 ianuarie 2008, Promusicae (C-275/06)*. Curtea a fost sesizată de o instanță din Spania în contextul unui litigiu între o asociație fără scop lucrativ care cuprindea producători și editori de înregistrări muzicale și audiovizuale (Promusicae) și o societate comercială (Telefónica) care avea ca obiect de activitate, printre altele, furnizarea de servicii de acces la internet.

Promusicae adresase instanței naționale o cerere prin care solicita obligarea companiei Telefónica să dezvăluie identitatea și adresa anumitor persoane, cărora le furniza serviciul de acces la internet și cu privire la care cunoștea adresa IP, precum și data și ora de conectare. Aceste persoane ar fi utilizat un program de schimb de fișiere care permitea accesul la fonograme cu privire la care drepturile patrimoniale de exploatare aparțineau Promusicae. Informațiile menționate erau necesare pentru a putea iniția proceduri civile împotriva persoanelor implicate.

Cauza ridică problema concilierii exigențelor referitoare la protecția mai multor drepturi fundamentale, și anume: dreptul de a garanta protecția datelor cu caracter personal și prin urmare, la respectarea vieții private; dreptul la protecția proprietății, din care fac parte și drepturile de proprietate intelectuală, respectiv dreptul de autor și dreptul la un recurs efectiv.

Curtea a observat că mecanismele care permit găsirea unui just echilibru între aceste drepturi și interese sunt cuprinse nu doar în dispozițiile de drept derivat analizate, dar trebuie să rezulte și din adoptarea de către statele membre a unor reglementări naționale care să asigure transpunerea acestor dispoziții, precum și din aplicarea acestora de către autoritățile naționale. Potrivit hotărârii Curții, dacă dispozițiile de drept derivat analizate – Directiva 2000/31¹⁷ privind comerțul electronic, Directiva 2001/29¹⁸ privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională, Directiva 2004/48¹⁹ privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală și Directiva 2002/58²⁰ asupra confidențialității și comunicațiilor electronice – nu impuneau statelor membre să prevadă obligația de a comunica date cu caracter personal în vederea asigurării protecției efective a dreptului de autor în cadrul unei proceduri civile, totuși, dreptul comunitar impunea acestor state ca, la transpunerea directivelor menționate, să se asigure că se întemeiază pe o interpretare a acestora care să permită asigurarea unui just echilibru între diferitele drepturi fundamentale protejate de ordinea juridică comunitară.

Curtea a subliniat, de asemenea, obligația autorităților și instanțelor din statele membre nu numai de a interpreta dreptul lor național într-un mod conform cu dispozițiile de drept derivat analizate, ci și de a nu se întemeia pe o interpretare a acestora care ar intra în conflict cu drepturile fundamentale respective sau cu alte principii generale ale dreptului comunitar, precum principiul proporționalității.

Deși salutată în doctrină pentru efortul de a găsi un echilibru între protecția datelor cu caracter personal și protecția efectivă a drepturilor de autor²¹, absența mai multor indicații privind modalitatea concretă în care statele membre trebuie să identifice acest echilibru a creat nemulțumiri și a făcut ca acest contencios sensibil să ridice noi probleme.

O cauză relevantă în acest sens, aflată în curs de soluționare, este cauza *La Quadrature du Net și alții (Date personale și lupta împotriva contrafacerii)*, C-470/21, în care au fost prezentate primele concluzii ale avocatului general la 27 octombrie 2022. Ulterior, după reatribuirea cauzei Plenului Curții și redeschiderea fazei orale a procedurii, aceste concluzii au fost completate la data de 28 septembrie 2023.

---

¹⁷ Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (Directiva privind comerțul electronic) (JO 2000, L 178, p. 1).

¹⁸ Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională (JO 2001, L 167, p. 10).

¹⁹ Directiva 2004/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală (JO 2004, L 157, p. 45).

²⁰ Directiva 2002/58/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 iulie 2002 privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor electronice (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice) (JO 2002, L 201, p. 37).

²¹ A. Dawes, *La jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance. Chronique des arrêts. Promusicae*, în *Revue du droit de l'Union européenne*, nr. 2/2008, pp. 375-378.

Problema accesului la datele de conectare la internet pentru încălcări ale dreptului de autor face obiectul cauzei principale cu care a fost învestit Consiliul de Stat din Franța de către mai mulți furnizori de internet, care contestă caracterul proporțional și garanțiile aferente acestui acces prevăzute de reglementarea națională.

Această reglementare a instituit un așa-numit mecanism de răspuns gradual. Autoritatea responsabilă de protejarea dreptului de autor și a drepturilor conexe împotriva încălcărilor săvârșite pe internet, care este o autoritate administrativă independentă, poate fi sesizată de organisme ale titularilor acestor drepturi, în cadrul cărora anumiți agenți autorizați și acreditați de ministerul culturii colectează adresele IP ale utilizatorilor de internet care pun la dispoziția publicului opere fără autorizarea titularilor lor. Datele astfel obținute sunt transmise autorității și utilizate de aceasta pentru a obține de la furnizorii de servicii de comunicații electronice identitatea, adresa poștală, adresa electronică și datele de contact ale titularului abonamentului utilizat pentru săvârșirea unei încălcări. Pe baza acestor informații, respectiva autoritate poate adresa acestui titular recomandări sau poate proceda la sesizarea procurorului Republicii în vederea începerea urmăririi penale.

În acest context reglementar, a fost solicitată Curții interpretarea Directivei 2002/58 asupra confidențialității și comunicațiilor electronice care permite statelor membre să adopte măsuri legislative pentru a restrânge sfera de aplicare a drepturilor conferite de această directivă privind confidențialitatea comunicațiilor și păstrarea datelor de transfer referitoare la abonați, în cazul în care restrângerea acestor drepturi constituie o măsură necesară, corespunzătoare și proporțională în cadrul unei societăți democratice pentru a proteja securitatea națională, apărarea, siguranța publică sau pentru prevenirea, investigarea, detectarea și urmărirea penală a unor fapte penale sau a folosirii neautorizate a sistemelor de comunicații electronice²².

II. Așa cum sugerează titlul, inspirat ales pentru seria de conferințe, nu se poate vorbi despre o Europă a judecătorilor, fără să ne referim la *judecătorii* ei.

Aceștia sunt deopotrivă, cum spuneam mai devreme, judecătorii celor două jurisdicții de la Luxemburg și judecătorii naționali ai statelor membre. Sigur, există în Europa și Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, a cărei jurisprudență prezintă o anumită relevanță în aplicarea și interpretarea dreptului Uniunii Europene, dar aceasta nu face obiectul prelegerii mele de astăzi.

1. Vorbind despre instanțele Uniunii, după cum se știe, Curtea de Justiție numără 27 de judecători, câte unul desemnat de fiecare stat membru și 11 avocați generali. Cinci state membre (Franța, Spania, Italia, Polonia și Germania) beneficiază de un post permanent de avocat general, restul fiind desemnați prin rotație.

Tribunalul este alcătuit din 54 de judecători, câte doi desemnați de fiecare stat membru și nu are avocați generali, în caz de nevoie unul din judecători putând fi desemnat de colegiul instanței să îndeplinească acest rol.

Pentru numirea ca judecător sau ca avocat general, la nivel național, procedura de selecție a candidatului variază de la un stat la altul, dar fiecare candidat propus de un stat membru trebuie să susțină un interviu în fața unui comitet, instituit în baza art. 255 TFUE, format din șapte personalități alese dintre foștii membri ai Curții de Justiție și ai Tribunalului, dintre membri instanțelor naționale supreme și juriști de renume, dintre care unul este propus de Parlamentul European. Avizul, pozitiv sau negativ al acestui Comitet, este esențial pentru adoptarea hotărârii de numire de către Consiliul Uniunii Europene. El privește capacitatea candidaților de a exercita funcțiile de judecător și avocat general în cadrul Curții de Justiție și al Tribunalului.

---

²² În concluziile citite la data de 28 septembrie 2023, dl. avocat general M. Szpunar a propus Curții să răspundă instanței de trimitere în sensul că Directiva 2002/58 nu se opune unei reglementări naționale ce permite păstrarea de către furnizorii de servicii de comunicații electronice și accesul unei autorități administrative responsabile de protecția drepturilor de autor și a drepturilor conexe împotriva încălcărilor acestor drepturi săvârșite pe internet limitat la date de identitate civilă corespunzătoare unor adrese IP pentru ca respectiva autoritate să poată identifica titularii acestor adrese suspectați a fi responsabili de aceste încălcări și să poată lua, dacă este cazul, măsuri împotriva lor, fără ca acest acces să fie condiționat de un control prealabil din partea unei instanțe sau a unei entități administrative independente, atunci când aceste date constituie singurul mijloc de investigare ce permite identificarea persoanelor cărora le erau atribuite aceste adrese la momentul săvârșirii infracțiunii.

Potrivit art. 253 TFUE, judecătorii și avocații generali ai Curții de Justiție sunt aleși dintre personalitățile care oferă toate garanțiile de independență și care întrunesc condițiile cerute pentru exercitarea, în țările lor, a celor mai înalte funcții jurisdicționale, sau care sunt jurisconșulți ale căror competențe sunt recunoscute. La rândul lor, membrii Tribunalului sunt, în conformitate cu dispozițiile art. 254 TFUE, aleși dintre persoanele care oferă depline garanții de independență și care au capacitatea cerută pentru exercitarea unor înalte funcții jurisdicționale. De asemenea, cunoașterea limbilor franceză și engleză este obligatorie, pe lângă cunoașterea dreptului Uniunii.

Judecătorii naționali, care sunt, de fapt, primii judecători ai dreptului Uniunii, activează în cadrul jurisdicțiilor ordinare și, după caz, în cadrul celor constituționale. Ei au obligația să deceleze, în cauzele sau cererile cu care sunt sesizați, dacă dreptul Uniunii este incident și să facă aplicarea acestuia, chiar din oficiu.

În caz de dubiu cu privire la modul în care trebuie interpretat dreptul Uniunii sau în caz de dubiu cu privire chiar la validitatea unor dispoziții sau acte de drept derivat, judecătorii naționali au posibilitatea, iar dacă judecă în ultimă instanță, obligația de a sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene, activând mecanismul întrebării preliminare prevăzut în art. 267 TFUE.

În paranteză trebuie spus că, în prezent, toate întrebările preliminare se soluționează de către Curtea de Justiție, dar o propunere legislativă care să degrezeze instanța supremă a UE și să o împiedice să sucombe sub povara propriului succes a fost deja trimisă Parlamentului European la 30 noiembrie 2022. Această propunere [făcută în baza art. 253 alin. (3) TFUE] vizează transferul către Tribunal a întrebărilor preliminare în următoarele domenii: TVA, accize, codul vamal, clasamente tarifare ale mărfurilor în nomenclatura combinată, indemnizarea și asistența pasagerilor aerieni, precum și cotele de gaz cu efect de seră. Este vorba despre întrebările preliminare care poartă exclusiv asupra acestor domenii, în care există deja o bogată jurisprudență, întrebările „mixte”, care privesc atât respectivele domenii, cât și alte aspecte, continuând a fi tratate de către Curte. De asemenea, merită a fi precizat că, potrivit aceluiași articolul, în cazul în care Tribunalul consideră că o anumită întrebare preliminară necesită o decizie de principiu susceptibilă de a aduce atingere unității și coerenței dreptului Uniunii, acesta poate trimite cauze spre soluționare Curții de Justiție. Deciziile pronunțate de Tribunal în trimiteri preliminare pot face, în mod excepțional, obiectul unei reexaminări de către Curte, în cazul existenței unui risc serios pentru unitatea sau coerența dreptului Uniunii²³.

Robert Lecourt²⁴ în lucrarea sa dacă acest sistem, al trimiterii preliminare, astfel cum fusese conceput, excelent pe hârtie, era viabil și cine avea să incite pe judecătorii naționali să-l aplice. Se întreba mai ales dacă acești judecători aveau să se conformeze unei Curți noi, care nu făcea parte din ierarhia judiciară națională și dacă între textele de lege și punerea lor în operă nu avea să intervină toată greutatea realităților psihologice și a obiceiurilor și constata cu bucurie că aceste obstacole fuseseră surmontate și că Europa judiciară era înfăptuită. Era la acea vreme o uniune alcătuită din 9 state membre și circa 250 de milioane de cetățeni.

Nu cred că greșesc spunând, din propria experiență de judecător național, că în perioada post-aderare, astfel de întrebări și frământări apar în fiecare nou stat membru. Judecătorii educați și formați profesional înainte de 2007, anul aderării la UE – sau chiar înainte de Revoluție – nu aveau cum să se simtă în largul lor și stăpâni pe situație în soluționarea litigiilor care puneau probleme de dreptul Uniunii, și aceasta în cazul oarecum fericit în care detectarea incidenței acestui drept avea loc. La fel se întâmplase după 1993, odată cu aderarea la CEDO.

---

²³ Pe lângă transferul către Tribunal a întrebărilor preliminare în respectivele domenii, reforma vizează și extinderea mecanismului admiterii prealabile a recursurilor intrat în vigoare la 1 mai 2019 cu privire la alte proceduri în care există un dublu examen efectuat de o autoritate administrativă și de către Tribunal. În prezent, procedura de admitere prealabilă privește deciziile unei camere de recurs independente a unuia dintre următoarele oficii și agenții ale Uniunii: Oficiul Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, Oficiul Comunitar pentru Soiuri de Plante, Agenția Europeană pentru Produse Chimice, Agenția Uniunii Europene pentru Siguranța Aviației. Exemple de agenții vizate de extindere: Agenția Uniunii Europene pentru Căile Ferate, Autoritatea Bancară Europeană.

²⁴ R. Lecourt, *op. cit.*, p. 9.

Cu totul alta este situația acum, când mare parte din magistrații în funcție, dar și din avocați, au studiat în facultate și apoi la INM sau, după caz, la INPPA atât CEDO, cât și dreptul Uniunii, au beneficiat de stagii de formare, de schimburi de experiență cu omologii lor din alte state membre sau de vizite de studiu la instituțiile europene.

2. *Trimiterea preliminară*, calificată chiar în însăși jurisprudența Curții ca fiind cheia de boltă a sistemului judiciar european²⁵, reprezintă principala cale de dialog între instanțe, iar statisticile sunt revelatoare pentru modul în care acest dialog a evoluat.

Dacă în primul an după aderare, instanțele românești au fost destul de ezitante (1 cerere de decizie preliminară – 2007, 0 – 2008, 1 – 2009), numărul trimiterilor a crescut constant, ajungând, de pildă, la 49 în cursul anului 2019. În 2022, din 546 de trimiteri în total, 29 au provenit din România, ocupând locul 8, după state ca Germania (98), Italia (63), Bulgaria (43), Spania (41), Polonia (39), Austria (34) și Belgia (30).

Sigur, nu toate întrebările care vin din partea instanțelor naționale – și aici nu mă refer în nici un caz doar la cele românești – sunt corect formulate, clare sau pertinente pentru soluționarea litigiului principal. De aceea se și resping, o parte, ca inadmisibile.

De asemenea, nu întotdeauna sesizările cuprind sau surprind cu acuratețe datele necesare unui răspuns adecvat din partea Curții. Relevantă în acest sens este saga Taricco 1 (hotărârea din 8 septembrie 2015, *Taricco și alții*, C-105/14) și Taricco 2 (hotărârea din 5 decembrie 2017, *M.A.S. și M.B.*, C-42/17), în cuprinsul acestei din urmă hotărâri, Curtea precizând în mod expres că răspunsul pe care l-a furnizat instanței de trimitere cu ocazia primei sesizări nu a ținut seama de natura materială a normelor de prescripție prevăzute în ordinea juridică italiană, care nu i-a fost comunicată de instanța de trimitere.

Curtea însăși se poate înșela și de aceea există posibilitatea unui revirement jurisprudențial.

Există, de asemenea, critici conform cărora Curtea invadează uneori terenul dreptului intern sau se pronunță *ultra vires*, critici care au vizat, de pildă, cauzele *Mangold* (hotărârea din 22 noiembrie 2005, C-144/04), *Lucchini* (hotărârea din 18 iulie 2007, C-119/05), *Fallimento Olimpiclub* (hotărârea din 3 septembrie 2009, C-2/08) sau, mai nou, Hotărârea din 11 decembrie 2018, *Weiss și alții*, C-493/17.

Așa după cum însă just observa Jacques Ziller în articolul amintit mai devreme, toate aceste critici care converg către „ideea unui expansionism de natură endogenă a judecătorilor de la Luxemburg” pierd din vedere că hotărârile acestora vin ca răspuns la o întrebare pusă de un judecător național și că instanța europeană nu dispune decât de elementele furnizate în primul rând de judecătorul de trimitere și completate, după caz, de reprezentanții părților în litigiul de origine²⁶.

Pe de altă parte, ca orice judecător național, nici judecătorul european nu poate să refuze a se pronunța într-o cauză, pe motiv că legea nu prevede, că este neîndestulătoare sau întunecată. Și aceasta indiferent că este vorba de acțiuni directe, de căi de atac sau de întrebări preliminare (poate cu atât mai mult în întrebările preliminare unde tocmai un astfel de „defect” al legii stă la baza sesizării). Curtea nu poate să ocolească răspunsul sugerând legiuitorilor Uniunii să fie mai expliți, ci trebuie ca, după caz, să interpreteze literal, contextual și/sau teleologic textele existente pentru a ajunge la o soluție viabilă din punct de vedere juridic.

Așa de pildă, o cauză pendinte în fața Marii Camere privește reprezentarea externă a Uniunii și menținerea echilibrului instituțional în procedura de încheiere a acordurilor internaționale cu țări terțe sau cu organizații internaționale. Este vorba de cauza C-551/21, *Comisia v. Consiliul (Semnarea acordurilor internaționale)*, în care Comisia Europeană a solicitat, în baza art. 263 TFUE, anularea unei Decizii a Consiliului privind semnarea de către acesta, în numele Uniunii Europene a Acordului de parteneriat în domeniul pescuitului cu Republica Gaboneză (2021-2026).

Comisia susține că Consiliul și-a depășit competența, aducând astfel atingere competenței sale de reprezentare externă a Uniunii în temeiul art. 17 alin. (1) a șasea teză TUE. Potrivit Comisiei, art. 218 alin. (5) TFUE ar abilita Consiliul doar să autorizeze semnarea unui acord și, după caz, aplicarea sa cu titlu provizoriu înainte de intrarea în vigoare, dar nu și să dispună semnarea acestuia de către un reprezentant,

---

²⁵ CJUE, avizul Plenului din 18 decembrie 2014, C-2/13, EU:C:2014:2454, punctul 176; a se vedea și CJUE, hotărârea din 5 iulie 2016, Ognyanov, C-614/14, EU:C:2016:514, punctul 15.

²⁶ R. Lecourt, *op. cit.*, p. 9.

act care ar fi de competența Comisiei. Consiliul consideră că, dimpotrivă, el este autorizat să desemneze persoana sau persoanele împuternicite să semneze protocolul în numele Uniunii.

Realitatea este că niciun articol nu prevede expres care din cele două instituții trebuie să desemneze persoana care semnează acordul, iar în concluziile citite la data de 13 iulie 2023, doamna avocat general J. Kokott a propus Curții să admită acțiunea Comisiei, considerând în esență că, în absența unei competențe a Consiliului în temeiul art. 218 TFUE de a desemna persoana autorizată să semneze un acord internațional, această competență revine, în consecință, Comisiei, care, în conformitate cu art. 17 alin. (1) a șasea teză TUE, este competentă să asigure reprezentarea externă a Uniunii. Rămâne de văzut dacă instanța va urma sau nu aceste concluzii.

3. Revenind la judecătorii naționali, atât reușita dialogului dintre aceștia și instanțele europene, dar și aplicarea corectă de către judecătorii naționali a dreptului Uniunii, cu prioritate față de dreptul intern, atunci când acest lucru se impune, sunt într-o foarte mare măsură condiționate de garantarea *independenței* acestora.

Astfel cum Curtea afirma în *hotărârea din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16)*, garanția independenței, inerentă misiunii instanței, se impune nu numai la nivelul Uniunii, în privința judecătorilor Uniunii și a avocaților generali ai Curții, ci și la nivelul statelor membre, în privința instanțelor naționale. Independența instanțelor naționale este în special esențială pentru buna funcționare a sistemului de cooperare judiciară constituit de mecanismul trimiterii preliminare prevăzut la art. 267 TFUE, întrucât acest mecanism nu poate fi activat decât de un organism care are sarcina de a aplica dreptul Uniunii și care îndeplinește printre altele acest criteriu de independență.

În mod constant, Curtea s-a pronunțat în sensul că dispozițiile naționale din care ar rezulta că judecătorii se pot expune unor proceduri disciplinare ca urmare a faptului că au sesizat Curtea cu o trimitere preliminară nu pot fi admise.

În *cauza IS (Nelegalitatea ordonanței de trimitere) (hotărârea din 23 noiembrie 2021, C-564/19)*, întrebările preliminare adresate de o instanță din Ungaria priveau interpretarea unor dispoziții de drept al Uniunii în materie de penală, însă purtau și asupra reformei judiciare din această țară și a nesigurății resimțită de judecătorul național cu privire la posibilitatea de a fi sancționat disciplinar pentru adresarea unei întrebări preliminare.

Întrebările veneau pe fondul conflictului dintre președintele Oficiului Național al Magistraturii, numit pentru un mandat de 9 ani de Parlamentul maghiar și care dispunea de competențe extinse, inclusiv de a decide cu privire la repartizarea judecătorilor, la numirea șefilor instanțelor și la inițierea procedurilor disciplinare împotriva judecătorilor, și a Consiliului Național Judiciar ai cărui membri sunt aleși de judecători. În acest context, Curtea a reafirmat că, constituie o garanție inerentă a independenței judecătorilor faptul de a nu fi expuși unor proceduri sau unor sancțiuni disciplinare pentru exercitarea posibilității de a sesiza Curtea cu titlu preliminar.

Pe aceeași linie de gândire se înscrie *hotărârea din cauza Sofiyska gradska prokuratura (hotărârea din 5 iulie 2016, C-614/14)*, în care Curtea a interpretat art. 267 TFUE și art. 94 din Regulamentul de procedură al Curții (articol care prevede ce trebuie să conțină o cerere de decizie preliminară). Curtea a statuat că aceste prevederi se opun unei jurisprudențe naționale potrivit căreia instanța de trimitere ar fi obligată să se abțină în cauza pendinte pentru motivul că a expus, în cererea sa de decizie preliminară, cadrul factual și juridic al acestei cauze.

Conform jurisprudenței naționale în discuție în respectiva cauză, prezentarea de către un judecător bulgar, într-o cerere de decizie preliminară, a cadrului factual și juridic pertinent era considerată ca fiind expresia unei opinii provizorii a acestui judecător, care putea atrage nu numai recuzarea lui și anularea deciziei sale finale, ci și angajarea unei acțiuni în răspundere împotriva acestuia pentru abatere disciplinară.

4. *Reformele judiciare* inițiate de diferite state membre au declanșat mai multe trimiteri preliminare și au permis Curții să dezvolte și să precizeze jurisprudența privind întinderea și conținutul garanției de independență de care trebuie să se bucure judecătorii naționali.

Astfel, Curtea a fost sesizată în contextul reformei Constituției din *Malta* din 2016 cu privire la procesul de numire al judecătorilor din acest stat, în care prim-ministrul dispunea de o competență

discreționară de a numi judecătorii, care era însă limitată de intervenția unui Comitet de Numire a Membrilor Sistemului Judiciar. Acest comitet constituit, printre alții, din președintele Curții Supreme, procurorul general, președintele Camerei Avocaților, acționa în deplină autonomie, membrii săi nefiind supuși controlului vreunei alte persoane sau autorități. Prin *hotărârea din 20 aprilie 2021, Republika (C-896/19)*, Curtea a constatat că intervenția unui astfel de organism poate să fie de natură să contribuie la obiectivizarea procesului de numire a judecătorilor, limitând marja de manevră de care dispune prim-ministrul, cu condiția ca acest organism să fie el însuși suficient de independent față de puterile legislativă și executivă și de autoritatea căreia i se solicită să prezinte un aviz privind evaluarea candidaților la un post de judecător.

Curtea a reafirmat importanța fundamentală a independenței judecătorilor din statele membre pentru ordinea juridică a Uniunii, ca fiind esențială nu numai pentru buna funcționare a sistemului de cooperare judiciară constituit de mecanismul trimiterii preliminare, dar și pentru respectarea dreptului la protecție jurisdicțională efectivă și la un proces echitabil prevăzut la art. 47 din Cartă. Acesta are, conform jurisprudenței Curții, o importanță esențială în calitate de garant al protecției ansamblului drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii și al menținerii valorilor comune ale statelor membre prevăzute la art. 2 TUE, în special a valorii statului de drept.

Reforma sistemului judiciar din *Polonia* a determinat un contencios substanțial, atât ca urmare a unor trimiteri preliminare adresate de instanțele poloneze, dar și prin promovarea de către Comisie a unor acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către acest stat membru.

În 2017, Polonia a adoptat un nou regim disciplinar privind judecătorii de la Curtea Supremă și pe cei ai instanțelor de drept comun. În cadrul acestei reforme legislative, printre alte modificări, a fost instituită o nouă „Cameră disciplinară” în cadrul Curții Supreme compusă exclusiv din judecători selecționați de Consiliul Național al Magistraturii ai cărui membri erau în majoritatea lor (23 din 25) desemnați de autoritățile politice. Această cameră a fost însărcinată în special să soluționeze cauze disciplinare referitoare la judecătorii Curții Supreme iar, în apel, pe cele referitoare la judecătorii instanțelor de drept comun.

În acest context, prin *hotărârea din 15 iulie 2021, Comisia/Polonia (Regimul disciplinar al judecătorilor) (C-791/19)*, Curtea a constatat că acest nou regim disciplinar al judecătorilor aduce atingere independenței acestora și nu permite judecătorilor în cauză să respecte, în condiții de independență deplină, obligațiile care le revin în cadrul mecanismului trimiterii preliminare. Prin *hotărârea din 5 iunie 2023, Comisia/Polonia (Independența și viața privată a judecătorilor) (C-204/21)*, Curtea a constatat că, prin abilitarea Camerei disciplinare, ale cărei independență și imparțialitate nu sunt garantate, să se pronunțe cu privire la cauze care au un impact direct asupra statutului și exercitării funcțiilor de judecător și de judecător asistent, cum ar fi cererile de autorizare a inițierii unei proceduri penale împotriva judecătorilor și a judecătorilor asistenți, Polonia nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 19 alin. (1) al doilea paragraf TUE.

Nu în ultimul rând, hotărârile pronunțate de Curtea de Justiție ca urmare a unor cereri de decizie preliminară adresate de instanțe din *România*, ilustrează importanța independenței judecătorilor naționali.

Prin *hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții (C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19)*, Curtea a reamintit că cerința de independență a instanțelor cuprinde două aspecte.

Primul aspect, de ordin extern, presupune ca instanța respectivă să își exercite funcțiile în deplină autonomie, fără a fi supusă niciunei legături ierarhice sau de subordonare față de nimeni și fără să primească dispoziții sau instrucțiuni, indiferent de originea lor, fiind astfel protejată de intervenții sau de presiuni exterioare susceptibile să aducă atingere independenței de judecată a membrilor săi și să le influențeze deciziile.

Al doilea aspect, de ordin intern, este legat de noțiunea de imparțialitate și vizează echidistanța față de părțile în litigiu și de interesele fiecăreia dintre ele din perspectiva obiectului acestuia. Acest din urmă aspect impune respectarea obiectivității și lipsa oricărui interes în soluționarea litigiului în afară de stricta aplicare a normei de drept.

Referitor la răspunderea disciplinară la care riscă să se expună judecătorii de drept comun în ipoteza nerespectării deciziilor Curții Constituționale, Curtea a constatat că este evident că cerința de independență a judecătorului nu are scopul de a cauționa eventuale comportamente grave și total impardonabile din partea acestuia, care ar consta, de exemplu, în încălcarea deliberată și cu rea-credință sau dintr-o neglijență deosebit de gravă și de grosieră a normelor de drept național și de drept al Uniunii a căror respectare trebuie să o asigure sau în căderea în arbitraru ori în denegare de dreptate.

În schimb, este esențial, pentru a prezerva independența instanțelor și pentru a evita astfel ca regimul disciplinar să poată fi deturnat de la scopurile sale legitime și utilizat pentru controlul politic al hotărârilor judecătorești sau pentru a exercita presiuni asupra judecătorilor, ca faptul că o hotărâre judecătorească conține o eventuală eroare în interpretarea și aplicarea normelor de drept național și de drept al Uniunii sau în aprecierea faptelor și în evaluarea probelor să nu poată conduce în sine la angajarea răspunderii disciplinare a judecătorului în cauză.

În consecință, Curtea a reiterat că angajarea răspunderii disciplinare a unui judecător pentru o hotărâre judecătorească trebuie să fie limitată la cazuri cu totul excepționale.

Preocuparea legată de garantarea independenței justiției s-a aflat și în centrul cauzei *RS (Efectul deciziilor unei curți constituționale)* (*hotărârea din 22 februarie 2022, C-430/21*).

Curtea a fost sesizată în contextul pronunțării unei decizii a Curții Constituționale, prin care s-a respins ca neîntemeiată o excepție de neconstituționalitate invocată în privința mai multor dispoziții ale legislației care reglementa Secția pentru investigarea infracțiunilor din justiție din cadrul Ministerului Public (SIJ).

Din considerentele acestei decizii rezulta că, în măsura în care prioritatea recunoscută dreptului Uniunii este limitată, în ordinea juridică română, de cerința respectării identității constituționale naționale, revenea Curții Constituționale sarcina de a asigura supremația Constituției pe teritoriul României. Curtea Constituțională considera că, deși o instanță de drept comun are abilitatea să analizeze conformitatea cu dreptul Uniunii a unei dispoziții a legislației naționale, o astfel de instanță nu are abilitatea să examineze conformitatea cu dreptul Uniunii a unei dispoziții naționale a cărei conformitate cu art. 148 din Constituția României a fost constatată de Curtea Constituțională.

În acest context, instanța de trimitere considera că trebuie să stabilească dacă îi revine sarcina de a se conforma jurisprudenței Curții Constituționale sau a Curții de Justiție, pentru a decide dacă are abilitatea să examineze la rândul său conformitatea cu dreptul Uniunii a legislației prin care a fost înființată SIJ.

Curtea a recunoscut obligația de principiu a instanțelor de drept comun ale unui stat membru de a respecta o decizie a curții constituționale a acestui stat prin care o legislație națională este constatată ca fiind conformă cu Constituția.

Cu toate acestea, situația nu poate fi aceeași atunci când aplicarea unei astfel de reglementări sau a unei astfel de practici implică excluderea oricărei competențe a acestor instanțe de a aprecia compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei legislații naționale pe care curtea constituțională a acestui stat membru a considerat-o conformă cu o dispoziție constituțională națională care prevede supremația dreptului Uniunii.

De asemenea, Curtea a reafirmat că art. 19 alin. (1) al doilea paragraf TUE coroborat cu art. 2 și cu art. 4 alin. (2) și (3) TUE, cu art. 267 TFUE, precum și cu principiul supremației dreptului Uniunii se opune unei reglementări sau unei practici naționale care permite angajarea răspunderii disciplinare a unui judecător național pentru motivul că aceasta a aplicat dreptul Uniunii, astfel cum a fost interpretat de Curte, îndepărtându-se de o jurisprudență a curții constituționale a statului membru în cauză incompatibilă cu principiul supremației dreptului Uniunii.

5. În contextul mai multor cereri de decizie preliminară care vizau natura și forța juridică a mecanismului de cooperare și de verificare instituit cu ocazia aderării României la Uniunea Europeană, compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unor modificări legislative intervenite în perioada anilor 2017-2019, în special a celor privind organizarea Inspecției Judiciare, înființarea în cadrul Ministerului Justiției a Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție din cadrul Ministerului Public precum și regimul răspunderii personale a magistraților, prin *hotărârea din 18 mai 2021, Asociația „Forumul Judecătorilor*

din România” și alții (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 și C-397/19), Curtea a reiterat necesitatea ca judecătorii să se afle la adăpost de intervenții sau de presiuni exterioare care le pot pune în pericol independența.

Normele aplicabile statutului judecătorilor și exercitării funcției lor de judecător trebuie să permită excluderea nu numai a oricărei influențe directe, sub formă de instrucțiuni, ci și a formelor de influență indirectă, susceptibile să orienteze deciziile judecătorilor în discuție. Lipsa aparenței de independență sau de imparțialitate a acestora poate aduce atingere încrederii pe care justiția trebuie să o inspire justițiabililor într-o societate democratică și într-un stat de drept.

Cerința de independență impune ca acest regim de sancționare disciplinară a judecătorilor să prezinte garanțiile necesare pentru a evita orice risc de utilizare a sa ca sistem de control politic al conținutului deciziilor judiciare, cum ar fi adoptarea unor norme care definesc comportamentele ce constituie încălcări disciplinare și sancțiunile aplicabile și care prevăd intervenția unei instanțe independente, în conformitate cu o procedură care garantează pe deplin drepturile consacrate la art. 47 și 48 din Cartă, în special dreptul la apărare, și care consacră posibilitatea de a contesta în justiție deciziile organelor disciplinare.

Referitor la principiul răspunderii personale a judecătorilor pentru erorile judiciare pe care le săvârșesc, această formă de răspundere presupune un risc de ingerință în independența judecătorilor întrucât poate influența luarea deciziei de către cei care au îndatorirea de a judeca. În consecință, este necesar ca angajarea, în cadrul unei acțiuni în regres, a răspunderii personale a unui judecător pentru o eroare judiciară să fie limitată la cazuri excepționale și încadrate de garanții care urmăresc evitarea oricărui risc de presiuni externe asupra conținutului hotărârilor judecătorești.

III. Concluzie. Toate aceste exemple de hotărâri nu fac decât să confirme că „perenitatea dialogului judiciar bazată pe mecanismul trimerii preliminare nu este asigurată, mai ales în perioadele de creștere a euroscepticismului”²⁷.

În realitate, nici perenitatea Europei judecătorilor sau a euro-optimismului însuși nu sunt asigurate. De aceea, cred că nu trebuie să rămânem indiferenți față de încercările de subminare a ideii europene, dar nici față de reacțiile critice privitoare la modul cum de facem datoria. Trebuie să le analizăm cu toată seriozitatea, să răspundem pe canalele de comunicare adecvate, să ne explicăm poate mai bine și mai clar rolurile și menirea și, întâi de toate, să acționăm cu înalt profesionalism în limitele competențelor ce ne sunt conferite.

În ciuda disensiunilor sau inadvertențelor care apar uneori între jurisdicțiile europene și cele naționale, de drept comun sau constituționale, dialogul judiciar nu trebuie sub nicio formă abandonat. Așa cum spunea domnul Koen Lenaerts, președintele Curții de Justiție, cu prilejul unei recente conferințe care a avut loc la Lisabona²⁸, „angajându-ne într-un dialog bazat pe respect reciproc și pe acceptarea structurii constituționale a Uniunii Europene ne asigurăm că dreptul Uniunii Europene face parte din legea locului (*the Law of the land*), fără să submineze identitatea națională a statelor membre și diversitatea culturală în Europa”.

În același timp, acest dialog judiciar trebuie dublat de un dialog profesional și chiar interprofesional, în cadrul diferitelor întruniri, forumuri de discuții ori evenimente din mediul academic, precum cel de astăzi, pentru care țin să mulțumesc Universității de Vest din Timișoara și, în mod special, domnului decan al Facultății de Drept, Lucian Bercea.

În încheiere, vreau să evoc o idee exprimată recent în cadrul unei conferințe de domnul Marian Enache, președintele Curții Constituționale, care spunea (arătând că o spune în calitatea domniei sale de cetățean), că „opțiunea fundamentală pentru România este și trebuie să fie modelul de civilizație al UE, împărtășirea și implementarea aceluiași patrimoniu de valori europene, în care dreptul reprezintă un

---

²⁷ J. Ziller, *op. cit.* p. 8.

²⁸ K. Lenaerts, *International Conference Commemorating the 40th Anniversary of the Constitutional Court of Portugal*, Academia das Ciências de Lisboa, 2-3 martie 2023, p. 21.

fundament cultural, un mijloc integrator și civilizator al spațiului juridic și socio-economic comun al unei societăți europene, în care să ne regăsim ca cetățeni egali și liberi”²⁹.

Sunt întru totul de acord cu această idee. Au fost făcute prea multe eforturi și sacrificii pentru a ne permite să periclităm sau să irosim ceea ce s-a obținut cu prețul lor: printre altele, un spațiu de libertate, securitate și justiție. Trebuie să facem tot ceea ce depinde de noi, astfel încât și cei care ne vor urma să beneficieze de roadele aceste eforturi și sacrificii, să trăiască într-o *Europă care numai metaforic vorbind este a judecătorilor*. Este vorba, de fapt, de o *Europă a supremației legii, a respectării valorilor democrației și a statului de drept*.

Opiniile exprimate în cadrul acestei prelegeri sunt ale autoarei și nu angajează Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

---

²⁹ Extras redat în I. Dancu, *Când înfrânge o decizie CJUE Constituția României?*, Stiripurse.ro, 27 octombrie 2023.